

Міністерство освіти та науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Філологічний факультет
Кафедра української та зарубіжної літератур
Кафедра української філології і методики навчання фахових
дисциплін

**Поліаспектність творчості
Лесі Українки
(до 150-річчя з дня народження)**

Збірник наукових статей і тез

Одеса
Букаєв Вадим Вікторович
2021

УДК 821.161.2.09

П49

Рекомендовано до друку Вченою радою Південноукраїнського
національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського
(протокол № 4 від 28 жовтня 2021 року)

Редакційна колегія

Бандура Т. Й., кандидат філологічних наук, доцент –
відповідальний редактор;

Босва Е. В., кандидат філологічних наук, доцент –
відповідальний редактор;

Яремчук Н. В., кандидат філологічних наук, доцент –
відповідальний редактор.

Рецензенти

Шевченко Т. М. – доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української літератури Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова

Гармаш Л. В. – доктор філологічних наук, професор, професор
кафедри української літератури та журналістики імені професора
Леоніда Ушкалова Харківського національного педагогічного
університету Г. С. Сковороди

Поліаспектність творчості Лесі Українки : збірн. наук. статей і
П49 тез. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. 188 с.

УДК 821.161.2.09

© Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2021

*Надія Сподарець,
д-р філол. наук, доц.*

ФІЛОЛОГІЧНА РЕЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Наша конференція приурочена до знаменної дати 150-річчя із дня народження Лесі Українки.

Філологи та й всі гуманітарії, що долучилися до творчості Лесі Українки, свідомі того, що саме *культурне середовище кінця XIX – початку XX ст.*, в якому зростала поетеса, сприяло формуванню її особистості. Це був тільки поштовх, що визначив вектор розвитку свідомості Лесі Українки, формування ціннісної системи життя та творчості.

Доля випробовувала поетесу на міцність ДУХУ, і ця хвороблива жінка силою своїх переконань надихала сучасників на осмислене ставлення до світу, людини, країни та нації.

Для свого часу її твори були новаторськими за змістом та літературною формою. Творчість Лесі Українки, жіноча за своїм гендерним статусом, визначила той горизонт, ту парадигму модерності української культури та літератури, на яку орієнтувалися її сучасники та послідовники.

Твори Лесі Українки, а це лірика, драматургія, проза, літературна критика, стали дієвим поштовхом для формування нової генерації українських письменників, світогляд та мистецькі цінності яких вже були зорієнтовані на Європу. Та, як визначив Іван Франко, чоловіча робота, яку посилила ця тендітна жінка, визначила новий типологічний стан української літератури: літератури модерної, високохудожньої, естетично вираженої.

І сьогодні читач, який долучається до творчості Лесі Українки, повинен бути спроможним відкривати екзистенційні, культурологічні, біблійні, антропологічні, естетичні коди її творів. Хоча смислове поле текстів письменниці, що відповідають онтології модерного текстотворення, часто не вкладається в однозначні виміри та сенси. Прочитання її творів вимагає нашої співпраці, пошуку методик тлумачення, які наближали б до концептуальних рішень мудрої та прозорливої Лесі.

Нагадаю, що і для її Касандри – героїні однойменного твору – головною проблемою буття стала саме проблема *розуміння Слова*. Образно-поетикальна система творів Лесі Українки спрямована на

допомогу, є дієвим меседжем читачеві в пошуках відповідних семантичних кодів. Інтертекстуальність її творів прозора, хоча і занурена в глибини різних культур та апелює до архетипічних сюжетів, образів, мотивів.

На жаль, історія вивчення, тобто тлумачення її творів та й творчості взагалі, довгий час визначалася не системністю оцінок, а емоційними реакціями, тенденційними стратегіями. Якщо розгорнути цей процес тлумачення в генезі, то першими, кого ми повинні згадати – будуть саме сучасники Лесі Українки. Переважно це письменники та літературні критики. Тут і Іван Франко, і О. Маковей, критики «Української хати», зокрема М. Евшан.

Перегукуючись із І. Франком, М. Євшан виокремлює твори Лесі Українки як «найсильніше слово нашої поезії, найсильніший вислів нової національної душі після Шевченка». Це, на його погляд, насамперед «Вавилонський полон» та «На руїнах». Він слушно зазначає, що мистецький доробок Лесі – «се вічносвідомий акт творчої волі, се консеквентна реалізація творчих задумів, на яку не здобувся ні один сучасний український поет». Критики були одностайними в акцентуванні новаторства, яке, в першу чергу, вбачали в проблематиці творів, в їх суспільному резонансі. Так, після перебування Лесі у 1901 р. на Буковині, про неї писали: «...незвичайна землячка чарувала всіх своєю високою освітою, горячим патріотизмом і рідкою скромністю».

У подальшому ці риси творчої особистості Лесі Українки знайдуть відображення в багатьох критичних нарисах про неї. Звернемо увагу і на оцінки київських неокласиків – М. Драй-Хмари, М. Зерова, М. Рильського, П. Филиповича, Юрія Клена, які акцентували увагу на класицистичних елементах в поезії Лесі Українки, а особливо драматургії, намагаючись донести до свідомості своїх сучасників новий погляд на спадщину поетеси.

Історія лесезнавства як системний філологічний напрям почалася в радянську добу. Серед тих, хто започаткував цей дослідницький дискурс, М. Наєнко використовує постать професійного критика А. Музичка, що здійснив внесок у формування наукових засад українського лесезнавства, початком якого є 20-ті роки ХХ ст. Його доробок про Лесю Українку складається з таких робіт:

- [Рецензія на книгу] М. Зеров. Леся Українка. Критично-біографічний нарис;
- ЛесяУкраїнка. Її життя, громадська діяльність і поетична творчість;

- Драматична творчість Лесі Українки та її розуміння;
- Революція 1905 года и творчество Леси Украинки;
- Борьба Леси Украинки против натурализма и декадентства в 90-х годах XIX в.

Серед досліджень 30-40-х років відзначимо праці діаспорних учених П. Одарченка та М. Деркача, які вивчали життя й світогляд Лесі Українки на підставі маловідомих листів.

У п'ятдесятих-шістдесятих роках опубліковано праці І. Журавської, А. Каспука, які зверталися до бібліографічного матеріалу поетеси, осмислювали її громадську діяльність.

У сімдесяті-вісімдесяті роки ХХ ст. чимало літературознавців, зокрема О. Білецький, О. Бабишкін, відзначали велику цінність епістолярної спадщини Лесі Українки.

Сьогодні нам зрозуміло: оціночна опція реалізоцентристської та соціографічної критики радянської доби визначалася тенденційними підходами до літературних творів та їх авторів. Тому ні про яку стратегію тлумачення, адекватного естетичній природі творів Лесі Українки, ще не йшлося.

У пострадянський період рецепція творчості Лесі Українки стає неупередженою. Переосмислюються ідейно-естетичні орієнтації культурної та літературної свідомості письменників епохи українського модернізму.

З 90-х років ХХ ст. в дослідницькій тактиці лесезнавців фіксуємо продуктивну взаємодію текстоцентристських та постструктуралістських стратегій. Першими науковими розвідками такого спрямування стали роботи М. Мороза, Л. Мірошниченко та ін.

В межах інтегральної міждисциплінарної методології здійснювали свої дослідження С. Павличко, О. Забужко, А. Діба, В. Агєєва, Т. Гундорова, М. Моклиця та ін. Багатьох з них приваблювали саме фемінні коди художнього світу Лесі Українки, тому їх літературознавчі практики розгорталися у форматі феміністичних дискурсів.

Слід назвати й таких дослідників, як О. Рисак, А. Бичко, М. Жулинський, Я. Поліщук, Л. Скупейко та ін., які вивчали художню спадщину письменниці, намагаючись на підставах текстоцентричного аналізу та враховуючі й контекстуальні фактори, усебічно осягнути творчу особистість Лесі Українки, модуси її художнього мислення, типологічне та неповторне в станах художній свідомості.